

A MAGYARORSZÁGI ZSIDÓ NŐK KÖTŐDÉSEINEK STRUKTURÁLIS VÁLTOZÁSA

A pesti letelepedés német nyelvű iratai

A 18. század végén – 19. század elején, Pesten letelepedett zsidók hamarosan megkülönböztették magukat a nem pesti illetőségű zsidóktól. „Hiesig” (azaz: itteni, helybeli) szóval jelölték magukat a „fremd” (idegen, nem pesti) zsidóktól eltérően.¹ Hivatalos ügyeit a pesti zsidók a budai királyi kancellárián és a Pest szabad királyi városa hivatalánál intézték. A hivatalos ügyek közé sorolhatók a letelepedési és munkavállalási engedélykérelmek, a polgári rendnek megfelelő életvitelt igazoló iratok („Attest” vagy „Zeugnis”), a panaszok és még sok más beadvány. A királyi hivatal előírása értelmében a zsidó közösség nem csak jiddisül, de német nyelven is készített rendszeres bejegyzéseket a közösség felépítéséről, üzleti tevékenységéről, könyveléséről és mindennapi életéről. A német nyelv, mint a szocializációs eszköz a zsidók számára nem jelentett újdonságot. Sőt a későbbi kulturális magyarosodás ugyancsak német nyelven valósulhatott meg, amihez a korabeli sajtó buzgón segített.²

Németül készült a pesti zsidó közösség legelső alkotmánya („Reglement”) is.³ Az alkotmány szókincse mutatja, hogy a zsidók ismerték az aktuális közigazgatási fogalmakat, és a közösség vezetősége ragaszkodott a jogilag rendezett életkörülményekhez. Már az első oldalon találkozunk az olyan szókombinációkkal, mint „im Archiv zur Aufbewahrung, Budget, Conscription, Ernennung leisten, Individuen, Nulität ihrer Wahl, Regulierung, Resultat, Revidierung”. A többnyire latin eredetű lexemák igazolják, hogy a pesti zsidó közösség már kezdetben kész volt az alkalmazkodásra, ami elsősorban a királyi adminisztráció előírásainak elfogadását jelentette.

¹ HROTKÓ 2014. 128.

² HROTKÓ 2014. 106.

³ BFL 1401-1404.

Wahrmann-féle szabályzatról van szó, lásd GROSZMANN 1934-1935. 198-244.
A német iratok nyelvi elemzéséről HROTKÓ 2014. 61-71.

A gondosan megszerkesztett „Reglement” megemlíti, hogy a pesti zsidók száma az adóösszeírások („Conscription”) szerint abban az időben 5000 lélekre nőtt. Ezzel szemben a személyek („Individuen”) számát az irat 400-500 főként rögzíti. Az összeírások alapján állíthatjuk,⁴ hogy az „Individuum” a zsidó férfiakra vonatkozott, miközben a férfiakhoz tartozó más zsidó identitású személy többnyire a „Seele” (lélek) megnevezés alatt található.⁵ Az értelmező szótár szerint a „Seele” jelölheti a személyt is, de az „Individuum” hangsúlyozza az egyéniséget.⁶

Már ez a szóhasználat is mutatja, hogy a nők a kiskorúakkal együtt a zsidó közösségen belül a „tömeget” alkották, amelynek közösségi státusza alárendelt volt.⁷

A női árnyéktársadalom a pesti zsidó közösségben

Az előző mondatot folytatva kijelenthetem, hogy a 19. század derekán a pesti zsidóság peremén egy női *árnyéktársadalom* alakult ki. A kiemelt szó ebben az esetben egy olyan emberi csoportot jelent, amelynek tagjai azonos nemhez és státuszhoz tartoztak. Az „árnyék” szórész pedig hangsúlyozza, hogy a női társadalom a férfiak háttérében létezett. Magától értetődik, hogy a női árnyéktársadalom tagjai a mindennapi életben nem támaszkodhattak a férfiak tapasztalatára, hanem saját életstratégiáikat dolgozták ki.

⁴ Vizsgált források: Budapest Főváros Levéltár (BFL) V6/XV. 20. Óbudai Zsidó Hitközség iratai, IV. 1202pp/XV.20. (lajstrom) Zsidó (Letelepedési, lakhatási ügyek) ügyek: 1786-1837, 1838-1855 Vegyes ügyek 1804-1841; Zsidó Levéltár PIH 90. 63. Közösségi jegyzőkönyv [Protokoll] 1828-1833, PIH I-7. 1/1826 – Összeírás [Conscription] 1826, PIH I-7. 1/1827 – Összeírás [Conscription] 1827.

⁵ PIH I-7 1/1826, PIH I-7 1/1828.

⁶ DUDEN 1990. 342.; PAUL 1959. 548.

⁷ Dr. Blau Lajos ezt idézte egyik recenziójában: „Die Frau war keine Sklavin, aber auch nicht gleichberechtigt, obgleich eine fortschreitende Aufwärtsbewegung zur vollen sittlichen Persönlichkeit in natürlicher Unterordnung unter dem Manne sich nicht verkennen lässt.“ Fordítása: A nő ugyan nem volt rabszolga, de egyenjogú sem, ám nem lehetett nem észrevenni, hogy a férfinek természeténél fogva alárendelt nő egyre haladott a személyes erkölcsi fejlődésben. Ez a részlet ugyan a középkori viszonyokra vonatkozott, de jellemezte a 20. század eleji gondolkodást is. BLAU 1916. 75.

Ha abból indulunk, hogy a nyelv az adott csoport magatartási normáját képezi, akkor a nők alárendelt, háttéri társadalmi helyzetét a nyelvi vizsgálatnak ki kell mutatni.⁸ Valóban, a társadalmi kutatás nyelvi aspektusa bőséges információt szolgálhat a korabeli gender-viszonyokról. Önmagáért beszél például az a tény, hogy a vizsgált témából szinte csak olyan levéltári forrásokkal találkozhatunk, amelyek a férfiktól származtak. Még akkor is, ha a beadványok a nőkről szóltak, a nők nem alanyként, hanem tárgyként szerepeltek.⁹

A Pesten letelepedett zsidó férfiak a 19. században már a magyar nyelv és kultúra felé forduló emancipációt élték meg. A nők ezt a hatást közvetítve tapasztalták meg, és talán ezért sem jutottak a társadalmi torta – vagyis a polgári társadalmi pozíciók – felosztásának nyertesek közé. A női társadalom ugyan megélte az emancipációt, de másként és más eredménnyel. Kiss Endre a „Civilizáció, emancipáció, liberalizáció” és *Judentum-Emanzipation-Mitteleuropa* című tanulmányban a női emancipációt a munkások partikuláris emancipációjához hasonlítja. A partikularitást Kiss Endre „Welle” (hullám) szóval fejezi ki: „Umwertung der Werte auf die Beine zu stellen... waren auch die genannten gewaltigen Emanzipationswellen jener Zeit (d.h. die Emanzipation der Juden, der Frauen und der Arbeiter) nicht imstande, diese drei Wellen in eine große Welle zu vereinen.”¹⁰ A zsidó nők „partikuláris” társadalmi státusza is adhat magyarázatot arra, miért nem alakulhatott ki egy nagy átalakító mozgalom a magyar társadalom permén működő három emancipációs hullámból.¹¹

Pető Andrea így írta le a 19. század zsidó társadalmi gender-viszonyokat: „A magyarországi zsidók körében az asszimilációs törekvések mindig jóval erősebbek voltak a disszimiláció gondolatánál, ennek megvalósítása során a zsidó férfiak nem kockázhatták, hogy feleségeik még mindig ’középkori’ körülmények között élnek. A nők közé-

⁸ HROTKÓ 2014. 37-38.; SEARLE 2000. 147-156.

⁹ A letelepedési levelezésben találtam egy-két levelet, amelyet első személyben írtak. De valójában ezeket is a közösségi írnokok fogalmazták. BFL IV. 1202/pp.

¹⁰ KISS 2009. 27. Fordítása: Az értékek újbóli megfogalmazására a nevezett hatalmas korabeli emancipációs hullámai (azaz a zsidók, a nők és a munkások emancipációja) sem voltak képesek, amelyek nem tudtak egy nagy hullámmá egyesülni.

¹¹ HROTKÓ 2014. 226-234.

leti szerepe egyébként elfogadható volt, ha vallásos célja volt illetve a társadalmi jólétet szolgálta.”¹²

A zsidó nők emancipációja ezek szerint a férfiak érdekét (image-ját) szolgálta. Az emancipáció dinamikáját a történeti leírások alapján a férfiak határozták meg. A történészek, minden esetre, nem tulajdonítottak nagy fontosságot a nők társadalmi szerepének.

Sőt a történészek általában észre sem veszik a női jelenlétet a társadalmi átalakulásokban. Mint például Hanák Péter az „1867 – európai térben és időben” című művében, amely ugyancsak rögzíti a nők társadalmi passzivitását. Hanák ebben a könyvben ugyan kritizálta a történészeket az események elfogult ábrázolásáért, de a női nem történelmi jelentőségét csak a *pragmatica sanctióval* kapcsolatban vette észre.¹³

Egy történeti kép, amely kihagyja a női társadalmi tapasztalatot, nem csak torz, de veszélyes is, mert a férfiak számára előnyösebb gender-viszonyokat rögzíti a társadalmi emlékezetben.

Visszatérve a társadalmi viszonyok nyelvi vizsgálatához, amely figyelembe veszi a nyelv kognitív (vagyis a megismerést elősegítő) tulajdonságát, megállapíthatjuk először is, hogy a német nyelv használata lehetővé tette az ország különböző részeiben élő zsidó férfiak közötti zavartalan kommunikációt.

A hazaszeretet („Patriotismus”) szó, amely felbukkant az óbudai zsidó közösség 1809-es jegyzőkönyvében, a császár és családja iránti lojalitást fejezte ki.¹⁴ A lexéma szemantikai jelentése nem egyezett meg a mai értelemben vett „hazaszeretettel”. De a 19. század második feléhez közeledve mind gyakoribbá válik a zsidó férfiak bekapcsolódása a magyar társadalmi kommunikációba. A zsidó férfiak régi és új kötődése bemutatható két nagykereskedő – Ullmann Mózes (Mór) és talán kevésbé ismert Moritz Bauer – példáján. Mindketten a pesti zsidó közösség aktív elnökségi tagjai voltak. Ullmann Mór pesti életének két évtizede alatt eltávolodott a zsidó közösségtől, kitért, nevet

¹² PETŐ 2002. 78.

¹³ HANÁK 2001. 183.

¹⁴ Óbudai Zsidó Hitközség. 1809. február 28-i jegyzőkönyv (Protokoll).

és feleséget váltott, és közvetítőjén keresztül visszakövetelte azt a pénzt, amit egykor a zsidó kórház felújításába fektetett.¹⁵

Ullmann Mór felesége – Frummet Ullmann, született Hirschl/Hirschmann – nem követte férjét a kitérésben. Mandl Bernát egy ideális zsidó nőként ábrázolta Frummet Ullmant, aki „állhatatos és hőslakú” volt.¹⁶ Zsidóként élt tovább két lánya is, miközben négy fia még 1825-ben követte apját a keresztségbe. Valószínűleg azért, mert az üzleti életben a hímnemű utódok nagyobb értéket jelentettek, mint a nők. A nők a periférikus értékük miatt maradhattak a zsidó társadalomban.

Bauer Moritz már az iskolában (a pesti piarista gimnáziumban) tanult magyarul, de a zsidó közösség éléről haláláig (1833-ig) nem távozott. Felesége Bécsből jött Pestre, nővérei Bécsben éltek. Bauer amolyan utazó nagykövet volt Budapest és Bécs között, ahol rendszeresen Rothschild családdal is tárgyalt. Széles körű külkapcsolatai ellenére Bauer egyértelműen a pesti zsidó közösséghez kötődött.

Halálának hírért a zsidó közösségi jegyzőkönyvben jegyezték fel: „Am 20. März ist Vorsteher Moritz Bauer seelig verblühen, wo sogleich abends desselben Tages sowohl dessen Endwill, als Testament vom 17. August 1830 ausgefertigt eröffnet, und publicirt wurde laut Original im Archiv.”¹⁷

A zsidó nők hagyományos elszigetelése a nyilvánosságtól a 19. század elején még teljesen egyértelmű volt. A „Patriotismus” szó használata hozzájuk el sem jutott. Az 1848-as magyar nemzeti események zsidó résztvevőinek női rokonai ugyan gyakrabban keresztelkedtek ki, de ezt valószínűleg a férfi családtagok hatására tették. A budai és a pesti zsidó nők életében a magyar szabadság harc és a normanyelv változása (németről magyarra) még sokáig nem éreztette hatását. Főleg, hogy a vidéki zsidósághoz hasonlóan a nők körében a jiddis nyelv tartozott a zsidó magatartás azonosítóihoz.

Am az egyes kikeresztelkedési esetek jelezték, hogy főleg az egyedülálló pesti zsidó nők egy új ellátó hálózatot fedeztek fel. Eddig az egyedülálló nők a zsidó közösség szociális intézményeinek

¹⁵ Pesti zsidó közösség jegyzőkönyvei. Protokoll: 88.

¹⁶ *Egyenlőség* 1921. ápr. 9./ 10-11. Két tragikus zsidó asszony. Írta: Mandl Bernát.

¹⁷ Protokoll: 156.

támogatására szorultak (például a szegények házába való befogadásra, a rendszeres és eseti támogatásra és a *Ros-Hodes* napján a zsinagógában összekoldult alamizsnára). Ez többnyire az özvegyeket, a szegény vidéki szülők és hajadon cselédek lányait érintette. A kikeresztelkedés egy nagyobb szociális hálót nyitott meg számukra.

Az egyesületi életforma emancipáló hatása

A polgárosodott jómódú nagyvárosi zsidó értelmiségi családok leányai az önmegvalósítás útján a jótékonyág női mintáját követték, amelynek újdonsága az volt, hogy a 19. században a jótékonyág az eddig ismeretlen közszerepléssel járt. Már a pesti letelepedéskor a zsidók megtapasztalták a többnyire nemes hölgyek szervezett jótékonyági jelenletét a városban. *Vereinigte Ofner-Pester* újság szívesen számolt be a császári és királyi család tagjainak látogatásairól a szegényeket ellátó intézetekben. Terézvárosban a Nőegyletnek (Waldzeile, azaz Erdősorban) például „önkéntes” dolgozóit (Dolgozók, vagy Kereset háza) voltak, ahol olyan férfiak és nők dolgoztak, akik vagy testi fogyatékkal éltek, vagy valamilyen más okok miatt nem kaphattak munkát.

A Felbergasse-ban volt az 1830-s években a Szegények Egyleti Iskolája, amelyben 141 fiú és lány tanult, többek között az 1831-es kolera járvány áldozatainak gyermekei. A lányok fonni, varni, kötni tanultak, a fiúk az asztalosi szakmát sajátíthatták el. Terézvároson kívül is voltak az „Egylet” ellátó egységei, amelyek azt a célt szolgálták, hogy senki se jusson koldusbotra.¹⁸

A 19. századi női jótékonyág legismertebb példjaként Erzsébet osztrák császárné és magyar királyné, a század talán legszebb nője, Sissi, az első „topmodell” említendő. A jótékonyág a zsidó nőktől sem volt idegen. A Talmud szerint a jótékonyág egy női erénynek számított. A Sissi „korszakában” élő zsidó jótékony hölgyek között megemlítem Mathilde von Rothschild, Anselm Salomon von Rothschild báró, a bécsi Rothschild ház egyik fejének második leányát. 1849-ben Mathilde nőül ment apjának unokatestvéréhez, Wilhelm Carl von Rothschild bankárhoz, és ezzel tovább gyarapította vagyonát.

¹⁸ HROTKÓ 2014. 121.

Az emancipált bárónő Chopin tehetséges tanítványa volt, sőt maga is komponált. A császári udvaroncok a bárónő házaiban is megfordultak. Évente 430 millió márka után fizetett adót, mecénásként a neve felejthetetlen maradt. Nem csak a zenészeket és művészi alapítványokat szponzorálta, de sokat adományozott az egyedülálló nők támogatására, függetlenül azok vallási hovatartozásától. A zsinagógák fenntartására és felújítására is sokat fordított.

Az egyesületi forma az egyéni jótékonyssággal szemben a zsidó társadalomban új volt.¹⁹ A jótékony nőegyletek ugyan a férfiak felügyelete alatt működtek, mégis kétségtelenül emancipáló hatással voltak a zsidó nők életstruktúráira, sőt mélyen érintették a női társadalom minden rétegét. A nyilvánosság előtt gyakorolt jótékonyásgról volt szó, amelynek elsődleges célja a társadalmi kommunikáció volt.

Johanna Bischitz, a német és osztrák jótékony hölgyek pesti polgári követője abban különbözött tőlük, hogy egy Egyesületet hozott létre. Johanna Bischitz kétségtelenül a magyarországi „Biederfrau” volt. Ez a szó Reich Ignác, a *Bet-El* zsidó életrajzi gyűjtemény szerzője szerint az „előkelő” humanistát jelentette. Bischitz erőteljes fellépése nyomán 1866-ban alakult meg az első pesti zsidó Nőegylet.²⁰

Reich Ignác írása szerint Bischitz a humanitás főpapja volt, aki a mennyei „karitászt” hozta le a kemény közéletbe.²¹ Még jó, hogy a *Bet-Élben* az életrajzi adatok is megtalálhatók! Ezekből megtudjuk, hogy Bischitz nem csak egy szokásos „női” nevelést kapott, de szakmát is tanult. Könyvelőként dolgozott apja üzletében, és ápolónői szaktudással is rendelkezett. Az 1866-ban alapított Egylete sikeres volt. 1871 márciusában Erzsébet királyné több zsidó egyleti alapítványnál tett személyes látogatást. Március 13-án meglátogatta az árvaházat. Ebből az alkalomból két új helyet alapítanak az intézetben Ferenc József és Erzsébet királyné tiszteletére.²²

Március 17-én Erzsébet az izraelita lány-árvaházban is tett látogatást. Itt a királyné 200 Ft-ot adományozott az intézetnek, ami

¹⁹ REICH 1868. 79.

²⁰ REICHERS–LENDVAI 2002. 55-77.

²¹ REICH 1868. 77.

²² REICH 1868. 83.

nagy megiszteltetésnek számított.²³ Valero utca 5-ben az egyesület egy szegény-konyhát hozott létre a népkonyhák mintájára, ahol mindenki, vallási hovatartozástól függetlenül 10 koronáért ízletes és tartalmas étkezést kaphatott. Az Egyesület támogatói között volt gróf Andrássy Gyula, a kézimunka patrónusa. Báró Eötvös József Bischitzet „fáradhatatlan zsidó filantrópnak” nevezte.²⁴ Tevékenységért Bischitz császári és magyar királyi arany érdemkeresztet kapott koronával díszített fokozatában.

A nőegyletek idővel a zsidó közösségek megszokott strukturális elemévé váltak és a várt emancipáció helyett később akadályozták a nők fejlődését. Ugyanis a nőegyletek rögzítették a női tevékenység etikai határait, amelyeket még a talmudista férfiak szabtak meg: egy zárt női társaságot, a jótékonyt és az elfogadható művészi foglalkozást. Ezeket a határokat a következő századfordulón átlépték az első feministák, kiváltképpen három zsidó nő – Bédy-Schwimmer Rózsa, Glücklich Vilma és Miskolczi-Meller Eugénia. Ők lettek az 1904-ben alapított Feminista Egyesület vezető munkásai. Életük és kötődésük annyiban emlékeztetett a zsidó nők hagyományára, hogy mindhárman a társadalom jobbításán dolgoztak. De ez már nem kizárólag a zsidó vallásos közösség, hanem az egész magyar társadalom javát szolgálta.

Összefoglaló gondolatok a kollektív történelmi tapasztalatról és a társadalom nyelvfilozófiai megismeréséről

A társadalmi kötődések női aspektusának vizsgálata azért jogos, mert az úgy nevezett történelmi tapasztalat egyenlőtlenül oszlik a társadalomban. Sőt a kollektív történelmi tapasztalat valójában egy absztrakció. A közösségi emlékezet nem működik automatikusan, hanem összefügg a közösség iránt tanúsított individuális felelősséggel, amely a zsidó nők marginális státuszából adódóan a 19. század derekán még nem volt tapasztalható.

Az emancipálódó társadalom arra kényszerítette a pesti zsidó férfiakat, hogy hozzájáruljanak az első pesti nőegylet létrehozásához.

²³ REICH 1868. 89.

²⁴ REICH 1868. 89.

A gyorsan szaporodó nőegyletek a férfiak gazdasági és etikai ellenőrzése alatt álltak, ezért a nők ebben a formában sem juthattak az egyéni politikai tapasztalathoz, holott a társadalmi politika nem más, mint az egyéni tapasztalatok harca. A nőknek a hagyományt elutasító deviáns szférákban nyílt lehetőségük a politikai tevékenységre, de a zsidó közösséghez való kötődés ez által többnyire meg is szűnt. Példaként sorolhatók ide az első női egyetemisták (Glücklich Vilma), újságírók (Bédy Schwimmer Rózsa), politikusok (Miskolczy-Meller Eugénia), akik az 1904-ben megalakult Feminista Egyesület aktivistái lettek.

Fentiekén kívül a dolgozatom kitért a társadalmi folyamatok történeti vizsgálatának hiányosságaira. A kutatásban vezető szerepet felvállaló történeti módszer a társadalom folyamatait szükségszerűen globalizálja, ezért elhanyagolja a közösségeken belüli gender-viszonyok elemzését. A globális kép pedig nem tükrözi a társadalom valódi dinamikáját.

Ha elfogadjuk, hogy a nyelv a vallás- és etnikai közösségek magatartási normája, valóságosabb képet nyerhetünk a társadalmi viszonyokról. A nyelv kognitívvitása nyilvánvaló, mert a külső világ jelenségeinek és törvényszerűségeinek megismerése úgyszintén nyelvi formákban jelenik meg. Vagyis ha a történész egy levéltári iratot tart kezében, az ezzel kapcsolatos következtetéseket az irat nyelvi (és nyelvfilozófiai) elemzése után vonhatja le. „Amikor cselekszünk, gondolkodunk vagy beszélünk, rendszerint magától értetődőnek tekintjük, hogy cselekedeteink, gondolataink és beszédünk bizonyos módon kapcsolatban állnak a rajtuk kívüli dolgokkal” – írta John R. Searle a társadalom nyelvfilozófiai módszerrel történő megismeréséről.²⁵ Miért utasítjuk el azt a gondolatot, hogy az úgy nevezett történelmi események valójában az emberi nyelven megfogalmazott elbeszélések? Ez a dolgozat azt is megállapítja, hogy a zsidó vallás- etnikai közösség kollektív tapasztalatát – hasonlóan az egész magyarországi társadalomhoz – hosszú időn keresztül kizárólag a férfiak nyelvén rögzítették.

²⁵ SEARLE 2000. 22.

IRODALOM

BLAU Lajos

- 1916 A héberek házassági és családi joga. *Magyar Zsidó Szemle* 33. évf. 69-75.

DUDEN

- 1990 *Das Fremdwörterbuch*. Band 5. Dudenverlag, Mannheim – Leipzig – Wien – Zürich.

GROSZMANN Zsigmond

- 1934-1935 A pesti zsidó gyülekezet alkotmányának története 1932. jelentés szerint. *Magyar Zsidó Szemle* 51-52. évf. 198-244.

HANÁK Péter

- 2001 *1867 – európai térben és időben*. História – MTA Történettudományi Intézet, Budapest.

HROTKÓ Larissza

- 2014 *A Nélkülözhetetlenek*. A zsidó nők és férfiak 18. századvégi - 19. század eleji letelepedése Pesten különös tekintettel a zsidó nők helyzetére. MEK-13596
<http://mek.oszk.hu/13500/13596/index.phtml>

KISS Endre

- 2009 *Judentum – Emanzipation – Mitteleuropa*. Magyar zsidó szemle könyvek sorozat. MTA-ORZSE, Budapest.

PAUL, Hermann

- 1959 *Deutsches Wörterbuch*. 6. Auflage. Halle (Saale).

PETŐ Andrea

- 2002 „A fiúnak nevelt lányok” és a tikkun olam szerepe a magyarországi zsidó nők politikai szerepvállalásban. In: Toronyi Zsuzsanna (szerk.): *A Zsidó Nő – The Jewess*. Kiállítási katalógus, Magyar Zsidó Múzeum és Levéltár, Budapest. 77-89.

REICH Ignác

1868 *Beth-El. Ehrentempel verdienter ungarischer Israeliten.*
III. kötet. Pest.

SEARLE, John R.

2000 *Elme, nyelv és társadalom.* Vince Kiadó, Budapest.

HROTKÓ, LARISSZA

STRUKTURELLE ÄNDERUNG DER BINDUNGEN VON JÜDINNEN UNGARNS

Der Artikel geht davon aus, dass die Sprache als Verhaltensnorm einer Religionsvolksgruppe gilt. Diese Annahme wird am Beispiel der gesellschaftlichen Verhältnisse analysiert, die sich am Ende 18. – Anfang 19. Jahrhundert in der ersten jüdischen Gemeinschaft in Pest gebildet haben. Die Betonung wird dabei auf die gesellschaftliche Lage der jüdischen Frauen gesetzt. Die unterordnete Lage und gesellschaftliche Passivität der Jüdinnen im 19. Jahrhundert kann anhand der schriftlichen Dokumente sprachwissenschaftlich bewiesen werden. Die sprachwissenschaftliche Sicht der Gesellschaftsforschung stellt uns umfangreiche Informationen über damalige Gender-Verhältnisse zur Verfügung.

Auch die Änderungen im Verhältnis der Frauen zu jüdischer Religionsgemeinschaft werden mit Hilfe von Dokumenten und biographischen Werken beschrieben.

Ferenc József a lelencházban